

Tanulmány

A GYERMEKI JOGOK MAGYARORSZÁGI SZABÁLYOZÁSA

A ma is értelmezhető gyermeki jogok az emberiség történetében először az ókori páter familias⁵, később a szülők hatalma korlátozásának eredményeként alakultak ki. A gyermeki jogok mai tartalmát meghatározó nemzetközi dokumentumok sorában elsőként kell említeni az 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, valamint az 1952-ben megalkotott Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányát. Alapvetően meghatározza a gyerekek jogait az Egyesült Nemzetek Szervezetének a Gyermekjogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezménye (Gyermeki Jogi Egyezmény), amelyet az 1991. évi LXIV. törvénnyel Magyarország is kihirdetett. Magyarország valamennyi fent felsorolt dokumentumhoz csatlakozott.

Az, hogy egy adott állam az említett nemzetközi normákból mit épít be jogrendszerébe és mennyiben gondoskodik azok végrehajtásának ellenőrzéséről, több belső tényezőtől függ. Így pl az ország politikai rendszerétől, az emberi jogok érvényesülési lehetőségétől, a gazdasági körülményektől. A Gyermeki Jogi Egyezmény esetében alapfeltétel azonban, hogy abból részleteket kiragadni, illetve tetszés szerinti szinten megvalósítani nem lehet, csak egészében szabad tárgyalni, és az adott társadalom, gazdasági, kulturális szintjén megvalósítani.

A gyermekek joga elválaszthatatlan az emberi jogoktól. (Különösen, mivel a leggyakoribb kifogás és megfogalmazott ellenérzés a gyereki jogokkal szemben, hogy a felnőttek jogai sem érvényesíthetők, sőt nem is elég ismertek és elfogadottak, hogyan várható el tőlük, hogy ismerjék és tekintetbe vegyék a gyermeki jogokat. [a szerk.]) A jogi szabályozás területén természetesen könnyebb változtatni, mint a gyermek harmonikus fejlődéséhez szükséges feltételek területén. Ma jó esély van arra, hogy jogszabályaink maradéktalanul tükrözzék az ENSZ-dokumentumokban és az 1989-es Egyezményben foglaltakat. A gyermeki jogok magyarországi rendszere kiteljesedőben lévő rendszer, amelynek legfontosabb jellemzőit és elemeit tárgyaljuk a következőkben.

A gyermekek jogainak szabályozása

A jellemzők köréből elsőként kell megemlíteni, hogy Magyarországon 1997-ben külön törvény született a gyermekek védelméről, ugyanakkor az ezzel összefüggő kérdések szabályait több jogágban, illetve törvényben találjuk meg.

A gyermek jogai az őt körülvevő szűkebb és tágabb közösség kötelezettségeiként fogalmazódnak meg. „A gyermekek jogai állami (önkormányzati), társadalmi és szülői kötelességek.” Ennek megfelelően különböző törvények rendelkeznek a gyermekek jogai, a jogok különböző csoportjainak (polgári-, gazdasági-, szociális-, kulturális jogok) érvényesüléséről.

Hazánkban alapvetően három formában valósul meg a gyermekek jogainak szabályozása:

1./ a minden emberre érvényes jogok megerősítése a gyermekekre vonatkozóan, elsősorban az Alkotmányon belül (pl. kínzásokkal szembeni védelem joga).

⁵ Latin: családapa, családfő

2./ a kizárólag vagy főleg a gyermekekre vonatkozó jogok, mint pl. a gyermek-szülő kapcsolat, örökbefogadás, gyermekvédelmi gondoskodás szabályozása, döntően a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben (a továbbiakban: Gyermekvédelmi törvény) valamint a házasságról, családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvényben (a továbbiakban: Családjogi törvény) és ezen törvények végrehajtási jogszabályaiban találhatók.

3./ Bizonyos területeken – az általános szabályokhoz képest – a gyermekek tekintetében speciális szabályozás található, mint pl. a Polgári Törvénykönyvben, Büntető Törvénykönyvben, a Munka Törvénykönyvében, az Egészségügyi törvényben, Köznevelési törvényben, a Társadalombiztosítási törvényben, a Családok támogatásáról szóló törvényben, az egyes nemzetközi egyezményeket megerősítő jogszabályokban (pl. a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról.), hogy csak a leglényegesebbeket említsük.

Az Alkotmány (1949. XX. tv.)

Örvendetes, hogy alaptörvényünk, a Magyar Köztársaság Alkotmánya az 1989. évi módosítást követően maradéktalanul tartalmazza a nemzetközi dokumentumok által rögzített emberi és gyermeki jogokat.

A módosított Alkotmány 8. § (1) bekezdése szerint: „A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsődleges kötelessége”. Garanciális szempontból rendkívül fontos új rendelkezés, hogy az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat csak úgynevezett alkotmányerejű, vagyis minősített, kétharmados többséggel elfogadott törvénnyel lehet megalkotni.

Témánkkal összefüggő kérdéseket tartalmaz az Alkotmány I. fejezetének 15., 16. és 17. §-a. A 15. §, amelyek szerint „a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét”; a 16. § megfogalmazása szerint a „Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit; a 17. §-ban pedig az állam garanciát vállal arra, hogy „a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik.”

Az I. fejezetben szereplő emberi jogok részletezését, tartalmának kifejtését az Alkotmány XII. fejezete tartalmazza. Az „Alapvető jogok és kötelességek” címet viselő fejezetben szerepel, hogy a „Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, melytől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni, és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni” (54. §). A 70/A. § (1) bekezdése szerint „A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül”. Ugyanennek a paragrafusnak a (3) bekezdése rögzíti, hogy a „Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti”.

A gyermekek jogainak érvényesülését biztosítja a XII. fejezet néhány szabálya.

A gyermek egészséges megszületéshez való joga és a megszületése utáni megfelelő ápolása és gondozása szempontjából – és nem utolsósorban az anya testi-lelki egészsége érdekében – fontos garanciát jelent a 66. § (2) bekezdése: „A Magyar Köztársaságban az

anyáknak a gyermek születése előtt és után külön rendelkezések szerint támogatást és védelmet kell nyújtani.” A gyermekek oldaláról fogalmazódott meg a szocializálódáshoz szükséges feltételek biztosítását rögzítő szabály. Eszerint „a Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges” (67. § (1)). A gyermeki jogok érvényesülésével összefüggő szabályok között kell megemlíteni a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez, a szociális biztonsághoz, valamint a művelődéshez való jogot megállapító szabályokat. 70/F § (2) bekezdése kimondja: „A Magyar Köztársaság ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, képességei alapján mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg.”

A gyermekek művelődéshez való joga a kötelességek oldaláról is megfogalmazásra került, ugyanis a 70/J § megállapítja: „A Magyar Köztársaságban a szülők kötelesek kiskorú gyermekük tanításáról gondoskodni.” A korábbiakhoz képest megváltozott a nevelés tartalmával, „irányával” kapcsolatos szabályozás. Ma az Alkotmány 67. § (2) bekezdése kimondja: „A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.” Egy ilyen szabálynak természetesen csak akkor van értelme, abban az esetben jelent választási lehetőséget, ha deklarált és biztosított a lelkiismereti és vallásszabadság.

A módosított Alkotmány elismeri mindenkinek a jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz és ezzel lehetővé teszi a pluralizmust a társadalmi élet különböző területein.

Az Alkotmány által garantált emberi jogok, illetve témánk szempontjából jelentős még a kisebbségek joga, azaz egyértelmű, hogy a kisebbségek államalkotó tényezők. Ez az álláspont kifejeződik az Alkotmány 68. §-ában. E paragrafus (2) bekezdése szerint: „A Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és nyelvi kisebbségeket. Biztosítja kollektív részvételüket a közéletben, saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát.”

Kizárólag a gyermekekre (szüleikre, mint szülőkre) vonatkozó törvények

A törvények részletesebb ismertetése előtt tudnunk kell, hogy Magyarországon milyen életkori csoportjai vannak az ENSZ Egyezmény 1. cikkében „gyermek”-nek nevezett 18 éven aluliaknak.

Törvényeinkben a „gyermek” szó a felnövekvő nemzedék összefoglaló neve. Jogi fogalomként használjuk a büntetőjogban – illetve, a Gyermekvédelmi törvény 5. § a) pontja szerint „gyermek: a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény 12. §-a (2) bekezdése szerinti kiskorú” – jogrendszerünkben a 18 év alattiak megnevezése „kiskorúak”, a 18 év felettiak a „nagykorúak”. A 18 éven aluliak korcsoportján belül a polgári jog szabályai szerint a 14. életévüket be nem töltött kiskorúak cselekvőképtelenek, a 14. életévüket betöltött, de 18. életévüket el nem ért és nem cselekvőképtelen kiskorúak pedig korlátozottan cselekvőképesnek tekintendők.

A magyar köznyelvben a „gyermek” megjelöléssel elsősorban az általános iskolákba járókat (6-14 éves korosztály, tanulók) és az attól fiatalabbakat illetik. A 14-18 éves korosztály köznyelvi megnevezése: „ifjúság”, illetve „fiatalok”, „diákok”. A még iskoláskort (6. év) el nem ért gyermekek is két csoportba oszthatók: a bölcsődei gondozást igénybe vehető 0-3 évesekre, valamint az óvodai ellátásra jogosult 3-6 évesekre.

A gyermeki jogok érvényesülése szempontjából a törvények közül meghatározó jelentősége – mint korábban is említettük – a Családjogi törvénynek és a Gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló törvénynek és mindkettő végrehajtási szabályainak van.

A Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. XXXI. törvény célja és jelentősége

Magyarországon a gyermekvédelemben alapvető szemléletváltásra, új megközelítésre volt szükség ahhoz, hogy az egyre növekvő számban veszélyeztetett helyzetben lévő, valamint a családjukból már valamilyen ok miatt kiemelt gyermekek számára az állam megfelelő segítséget, az eddiginél hatékonyabb támogatást tudjon nyújtani. A törvény megszületése szükséges volt azért, mert komoly esélyegyenlőtlenségek mutatkoztak az előbb említett gyermekek hátrányára, ez pedig előrevetítette a problémák újratermelődését, azt – hogy megfelelő egyensúly hiányában – nem lesznek képesek a társadalomba megfelelően beilleszkedni, képzettséget szerezni, munkát találni és boldogulni. Az államnak tehát fel kellett vállalnia, hogy kiépíti a hátrányok csökkentését célzó jogszabályi hátteret és az azt megvalósító ellátórendszert.

A **Gyermekvédelmi törvény** – tekintettel a gyermekek sajátos jogaira és érdekeire – a meglévő rendszert olyan módon egészíti ki, hogy egyrészt különböző támogatások és szolgáltatások nyújtásával segíti a családot a gyermek felnevelésében, másrészt megfelelő támogatások és szolgáltatások nyújtásával védelmet biztosít a családból kiemelt gyermekek számára. Mindez a családok megerősítését szolgáló helyi és területi gondozás szerepének, az önkormányzatok ellátásra irányuló szolgáltató tevékenységének, valamint a társadalmi önszerveződések és egyéb állampolgári kezdeményezések növekedését eredményezi.

A szabályozás főbb elvei

A rendszer átalakítása érinti a gyermeki jogokat, továbbá az állam és az önkormányzatok közötti feladatmegosztást. Az európai fejlődés egyértelműen bizonyítja annak szükségességét, hogy a gyermekek számára fokozatosan épüljenek ki olyan törvényi garanciák, amelyek biztonságot, védelmet nyújtanak.

Ennek megfelelően a Gyermekvédelmi törvény alapelvei (1. §-4.§)

- a gyermek nevelésére elsősorban a családja jogosult és köteles, melyhez segítséget nyújt az állam és az önkormányzat,
- a család életébe történő hatósági beavatkozás kizárólag akkor engedhető meg, ha az a gyermek érdekében elkerülhetetlen, és csupán anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt a gyermeket nem lehet családjától elválasztani,
- a gyermek neveléséért meghatározott felelősséget állapít meg az állam, a helyi önkormányzatok, az ellátó szervek és személyek tekintetében,
- új feladatmegosztást alakít ki az állam és az önkormányzatok között, bővítve az önkormányzatok lehetőségeit a gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladatok megvalósításában, növelve felelőségüket a helyi ellátórendszer kialakításában,
- az állami és nem állami intézmények által nyújtott szolgáltatások minőségének ellenőrzésére, a gyermekek és gondnokoltak személyi és vagyoni érdekeinek védelmére, a gyámügyi és gyermekvédelmi feladatok ellátására létrehozza a gyámhivatali rendszert.

A Gyermekvédelmi törvény összefoglalja a gyermeki jogokat és e jogok érvényesítésének garanciáit, a gyermekek védelmét biztosító alap- és szakellátások formáit, a jogosultság feltételeit, az ellátások finanszírozásának elveit és intézményrendszerét,

továbbá a gyermekvédelmi gondoskodás, mint hatósági tevékenység fő szabályait és a gyámügyi igazgatási szervezetét.

A törvény kiinduló eleme a család többirányú támogatása, amelynek szervesen kell kapcsolódnia a szociálpolitika egészéhez. Ennek megfelelően a családi típusú nevelésre orientált rendszer kialakítását, továbbá a preventív és a családba visszahelyező megoldásokat helyezi előtérbe. Fontos szerepet szán az állami és nem állami szervek együttműködésének.

Társadalmunkban alapvető érdek fűződik a családi élet biztonságához. A törvény ezért az ellátó szervek és személyek kötelezettségeként fogalmazza meg a gyermek családjának tiszteletben tartását, és a családdal való együttműködési kötelezettséget.

A családjukból kiemelt, illetve a családjukat elvesztett gyermekek esetében az államnak többet és mást kell vállalnia, mint a családban élő gyermekek esetén. Ez a pozitív diszkrimináció azt jelenti, hogy az állam számukra nemcsak segítséget nyújt, hanem garantálja a megfelelő életkörülmények biztosítását és segíti az önálló élet megkezdését.

Alapvető jogok és köteleességek

Gyermeki jogok (6. § – 9. §) A törvény szerint

- a gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, jólétét biztosító, saját családi környezetében történő nevelkedéséhez,
- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a családban történő nevelkedéséhez, fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéshez és önálló életvitelének megteremtéséhez,
- a fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését, személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz,
- a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal – és az elhanyagolással szembeni védelemhez, a gyermeket szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetben és módon lehet elválasztani,
- a gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani,
- a gyermeknek joga van – örökbefogadó családban vagy más ellátás formájában – a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez,
- a gyermek helyettesítő védelme során tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát, továbbá figyelemmel kell lenni nemzeti és kulturális hovatartozására,
- a gyermeknek joga van származása, vér szerinti családi kapcsolata megismeréséhez,
- a gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, valamint, hogy az őt érintő kérdésekben meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék,
- a gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő ügyekben panasszal éljen, továbbá alapvető jogai megsértése esetén a törvényben meghatározottak szerint eljárást kezdeményezzen,
- a családjából kiemelt gyermek joga különösen, hogy korához egészségi és személyiségállapotához, valamint egyéb szükségleteihez igazodóan otthont nyújtó, teljes körű ellátásban, nevelésben, oktatásban részesüljön, a testvéreivel való együttes elhelyezést kezdeményezze, családi kapcsolatait ápolja és utógondozásban részesüljön.

A gyermeki jogok védelme kötelessége minden természetes és jogi személynek, aki a gyermek ellátásával, gondozásával vagy ügyének intézésével foglalkozik. A gyermek

alkotmányos jogainak védelmét az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának, általános helyettese látja el.

Gyermeki kötelességek (10. §)

A törvény a jogok felsorolását követően röviden említést tesz a gyermekek kötelességeiről is arra nézve, hogy:

- szülőjével, gondozójával együttműködjék,
- képességei szerint tanuljon,
- tartózkodjék az egészségét károsító életmódtól és az egészségét károsító szerek használatától.

Szülői jogok és kötelességek (12. §-13. §)

A Gyvt. rendelkezései szerint – a családjogi szabályokkal összhangban – a gyermek szülője jogosult és köteles arra, hogy gyermekét családjában gondozza, nevelje és testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket biztosítsa.

A gyermek szülője ugyanakkor jogosult arra, hogy gyermeke neveléséhez segítséget kapjon, és a gyermekét megillető ellátásokról megfelelően tájékoztassák.

A gyermek szülője jogosult és köteles gyermekét személyi és vagyoni ügyeiben képviselni.

A gyermek szülője köteles

- gyermekét az őt érintő kérdésekről tájékoztatni, véleményét figyelembe venni,
- gyermekének jogai gyakorlásához iránymutatást, tanácsot és segítséget adni,
- gyermeke jogainak érvényesítése érdekében a szükséges intézkedéseket megtenni.

A szülőknek a fentebb felsorolt kötelezettségei és jogai egyben a hatósági beavatkozás korlátait jelentik.

A gyermekek védelmének alapvető rendszere (14. §-tól 104. §)

A Gyermekvédelmi törvény meghatározza azt a rendszert, amelyben az önkormányzatoknak és intézményeknek, a gyámhatóságoknak, valamint a javítóintézeteknek és a hivatásos pártfogóknak tevékenykedniük kell gyermekjóléti és gyermekvédelmi feladataik ellátása során.

A gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatokat látják el:

- az egészségügyi szolgáltatást nyújtók (védőnő, háziorvos),
- családsegítő szolgálatok és központok,
- közoktatási intézmények (nevelési tanácsadók, óvoda, iskola),
- rendőrség, ügyészség, bíróság,
- társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok.

A gyermekvédelmi rendszerben működők feladatai:

A települési önkormányzat a gyermekek védelme érdekében pénzbeli ellátásokat biztosít:

- kiegészítő családi pótlékot és rendkívüli gyermekvédelmi támogatást, amely a mai segélyezési gyakorlatnak megfelelően képviselőtestületi hatáskör. Célja a gyermek családból történő kiemelésének megelőzése. A kiegészítő családi pótlékkal történő támogatás feltétele, hogy a gyermeket nevelő családban az 1 főre eső jövedelem ne haladja meg az öregségi nyugdíjminimum legkisebb összegét (a havonkénti támogatás összege a mindenkori éves költségvetésben kerül megállapításra). Természetesen az önkormányzat rendeletében ezen ellátásokat kiegészítheti, illetve más pénzbeli ellátásokat is megállapíthat. A képviselő testület döntése szerint mind a kiegészítő családi pótlék, mind a rendkívüli gyermekvédelmi

támogatás – indokolt esetben – természetben is nyújtható. A jogalkotó szándéka szerint szükséges volt az egész országra kiterjedően egyfajta – a rászoruló gyermeket szülője érdemességétől vagy érdemtelenességétől függetlenül megillető – ellátási minimum kidolgozása. Ezért a Gyvt. szerint a szülő kérelmére gyermekenként – a feltételek megfelelése esetén – kötelező feladat a települési önkormányzat számára a kiegészítő családi pótlék megállapítása és folyósítása.

A települési önkormányzatok főbb gyermekjóléti feladatai:

1. Kiegészítő családi pótlék

A gyermekek elsősorban anyagi okból történő veszélyeztetettségének megelőzését szolgáló egyik leghatékonyabb pénzügyi ellátás a kiegészítő családi pótlék (korábban: rendszeres gyermekvédelmi támogatás). A támogatást a törvény hatályba lépésétől kezdve kb. az összes 0-18 éves gyermek jóval több, mint egyharmada után veszik igénybe az őket nevelő családok. A támogatás rendkívüli krízishelyzetben biztosítható formája a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás. Alapvetően nem sérti, hanem erősítheti a gyermekjogait, ha a támogatásokat a jobb célzás érdekében természetben nyújtja a települési önkormányzat, feltételezve természetesen, hogy a támogatás ilyen formában történő megítélésekor minden körülményt megfelelően mérlegel.

2. Gyermekjóléti szolgáltatás működtetése

A Gyermekvédelmi törvény hatályba lépését megelőzően nem volt a hatósági munkát megelőző, azt információkkal segítő és kiegészítő, valamennyi településen működő preventív célú szolgáltató tevékenység. A gyermekjóléti szolgáltatás pótolja ezt a hiányt, összegyűjti a településen a gyermekkel kapcsolatos információkat, tájékoztatja a rászoruló családokat a támogatási lehetőségekről és segíti őket érdekeik érvényesítésében. Ugyanakkor időben kezdeményezi a hatósági beavatkozást, ha a gyermek érdekeinek védelme ezt kívánja. Ha pedig kiemelték a gyermeket családjából, a visszahelyezés előkészítése érdekében segíti a családi kapcsolatok fennmaradását. A gyermekjóléti szolgáltatás biztosítása a törvény hatálybalépésétől kezdődően kötelező feladat a települési önkormányzat számára.

3. A gyermekek napközbeni ellátásának megszervezése, amelyhez kistélepüléseken jó eszköz lehet a családi napközi létrehozása.

4. A gyermekek átmeneti gondozásának biztosítása, ha arra önkéntesen, azaz a szülő kérelmére került sor. A feladat megvalósítható intézményes formában, gyermekek vagy családok átmeneti otthonában, de új lehetőségként helyettes szülő alkalmazásával is.

Megállapítható tehát, hogy a települési önkormányzatoknak a rászoruló kiskorúakkal szemben ellátási kötelezettsége nem csökken, hanem az Alkotmánnyal és az önkormányzatok hatásköréről szóló törvénnyel összhangban a törvény új eszközöket teremt a megvalósításhoz.

A megyei önkormányzatok főbb gyermekvédelmi feladatai:

A megyei önkormányzatok feladataiban is változást hozott a törvény. Jelenleg mintegy 20 ezer gyermek családpótló, teljes ellátását jelentő gondozását, nevelését biztosítják területi gyermekvédelmi szakellátásként nyújtott személyes gondoskodást biztosító ellátásként. A törvény hatálybalépése előtt meghatározták az életkezdő fiatal támogatási módját. Ezen utóbbi feladat megszűnt a megyei önkormányzat számára, mivel otthonteremtési támogatásként első fokú gyámhivatali hatáskörbe került, központi költségvetésből történő finanszírozással (természetesen csak a törvény 1997. év november 1-jét követő hatályba lépése után nagykorúvá váltak esetében).

A törvény szerint a megyei önkormányzatnak otthont nyújtó ellátást kell biztosítania a nevelésbe vett gyermek számára nevelőszülőnél vagy családias jellegű intézményben, illetve utógondozói ellátást a volt nevelt fiatal felnőtt számára, legfeljebb annak 24 éves koráig.

A megyei önkormányzatoknak az otthont nyújtó ellátás megfelelő szintű biztosítása érdekében át kell alakítaniuk nevelőotthoni hálózatukat családias gyermekotthonokká, legkésőbb 2002. december 1-jéig. Ez a határidő a Gyermekvédelmi törvény módosításával egy évvel kitolódik (azaz 2003. december 1-jéig), mivel a feladatot ellátó önkormányzatok és egyéb szervezetek még sok mindenben nem képesek megfelelni a jogszabályi előírásoknak. A módosítás tartalmazza a hivatásos nevelőszülői és a helyettes szülői jogviszony egyes kérdéseiről szóló kormányrendeletben foglaltak törvényi szintre emelését is, elsősorban a helyettes- és nevelőszülők fokozott jogi védelmében.

A nagy múltú GYIVI-k (gyermek- és ifjúságvédő intézetek) helyett területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást kell nyújtania a megyei önkormányzatnak. A szakszolgáltatás – ellentétben a GYIVI-vel – nem dönt a gyermek elhelyezéséről, mert ez a feladat első fokú gyámhivatali hatáskörbe került.

A gyámi tisztséget alapvetően a nevelésbe vett gyermeket ténylegesen gondozó intézmény igazgatója (kvázi „kötelezően”), illetve az azt vállaló nevelőszülő viselheti a törvény szerint. Összeférhetetlenség, nevelőszülői „lemondás”, egyéb gondozási hely stb. esetén hivatásos gyám látja el a feladatokat. Ezzel lebontásra kerül a II. világháborút követően az elárvult, tömegesen ellátatlanul maradt gyermekek miatt létrehozott jogintézmény, az intézeti gyámság. (Az új gyámsági forma esetén is gondot jelenthet, ha a gyám nem tudja megfelelően érvényesíteni a gyermek jogait, illetve ha megoldatlan a gyermekjogainak képviselése, a gyámi ellenőrzés. [a szerk.]

A gyermekvédelmi szakszolgálat tehát alapvetően szolgáltató jellegű szakértői tevékenységet végez, nem döntéshozó szervezet.

A gyámhatósági feladatok változásai (105. §- 10. §)

A hatósági és a szolgáltató tevékenység szétválasztásával egyidejűleg a törvény a hatósági feladatokat megosztotta a települési önkormányzat jegyzője és a gyámhivatal között. Ez a szakmaiság erősítése érdekében szükséges.

A településen maradó hatósági feladatoknak elsősorban a prevenciót (pl. gondozás szükség esetén, védelembe vétel) és az azonnali beavatkozás lehetőségét (pl. ideiglenes elhelyezés) szolgálják, valamint a leggyakrabban felmerülő ügyek helyben történő elintézését (pl. apai elismerő nyilatkozat felvétele).

A speciális szakmai felkészültséget igénylő, felügyeleti és ellenőrző jellegű feladat- és hatáskörök kerülnek a városi és megyei szinten működő gyámhivatalhoz.

A városi gyámhivatal dönt a szülői felügyelettel, gyámsággal, gondnoksággal összefüggő ügyekről. Intézkedik a gyermek családból történő kiemeléséről, és – mivel az intézeti gyámságot a fentiekben ismertetettek szerint felváltja az egységes gyámság intézménye – a jelenlegi gyakorlattól eltérően minden nevelésbe vett gyermek számára külön gyámot rendel. A gyámhivatal dönt a családjából kiemelt gyermek gondozási helyéről is, tehát meghatározza, hogy melyik gyermekotthonba vagy nevelőszülőhöz kerül elhelyezésre a gyermek. A törvény hatályba lépését megelőzően intézeti és állami nevelésbe vett gyermekek ügyének felülvizsgálatát két éven belül kellett elvégezniük a gyámhivataloknak (1999. nov. 1-jéig.).

A bíróság hatásköréből a városi gyámhivatalok (I. fok) feladatkörébe került 1998. január 1-jétől a gyermektartásdíj megelőlegezése. Új feladatuk az örökbefogadások intézése és az örökbefogadni szándékozó személy alkalmasságáról történő előzetes döntés is.

A megyei gyámhivatal (II. fok) fő feladata a városi gyámhivatal szakmai irányítása és felügyelete. Ellátja még mind a jegyző, mind az elsőfokú gyámhivatal tekintetében a másodfokú hatósági jogkört és ellenőrzi a gyermekjóléti és gyermekvédelmi személyes gondoskodást nyújtó intézmények működését. A megyei gyámhivatal mellett működő hivatásos pártfogók – akik a törvény hatálybalépéséig a GYIVI-k kötelékébe tartoztak – a fiatakorúak pártfogó felügyeletét biztosítják.

A gyámhivatali rendszer (108. § – 123. §)

A városi gyámhivatal a kijelölt városi/fővárosi kerületi polgármesteri hivatal gyermekvédelmi és gyámügyi ügyintézője. Erre a megoldásra (a hatáskör ügyintézőhöz történő telepítésére) az Önkormányzati törvény lehetőséget adott.

Városi szinten tehát a feladatellátás kettéválik: a jegyző saját illetékességi területen ellátja a prevencióval összefüggő, valamint az azonnali intézkedést igénylő eseteket, a gyermekvédelmi és gyámügyi ügyintéző pedig a városi gyámhivatal hatáskörét gyakorolja, a kijelölt településekre kiterjedő illetékességgel. A gyámügyi ügyintéző munkáltatója a jegyző, a szakmai irányítását és felügyeletét azonban a megyei gyámhivatal látja el.

A megyei gyámhivatal a megyei (fővárosi) közigazgatási hivatal gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatási szerve. A szakmai irányítás és másodfokú döntéshozatal megyei közigazgatási hivatalhoz történő telepítése illeszkedik a közigazgatási reform elképzeléseihez.

A gyámügyi igazgatás korszerűsítését jelentő, fentebb ismertetett megoldás egyszerre felel meg az Önkormányzati törvény rendelkezéseinek és a középszintű közigazgatási reform elképzeléseinek. Nem hoz létre újabb, nagy költségigényű, dekoncentrált szervet, ugyanakkor épít a városi és megyei közigazgatás jobb szakember-ellátottságára. Megteremti a jelenleginél magasabb színvonalú ügyintézés, valamint a hatékonyabb ágazati szakmai irányítás lehetőségét. Ez pedig elengedhetetlenül fontos a törvényben megfogalmazott gyermeki jogok érvényesüléséhez.

A törvény végrehajtását szolgáló kormányrendeletek és miniszteri rendeletek:

- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Kormányrendelet,
- a nevelőszülői, a hivatásos nevelőszülői és a helyettes nevelőszülői jogviszony egyes kérdéseiről szóló 150/1997. (IX.10.) Kormányrendelet,
- a gyámhatóságok, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, a gyermekjóléti szolgálatok és a személyes gondoskodást nyújtó szervek és személyek által kezelt személyes adatokról szóló 235/1997. (XII. 17.) Kormányrendelet,
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások térítési díjáról és az igénylésükről felhasználható dokumentumokról szóló 133/1997 (VII. 29.) Kormányrendelet,
- a gyermekjóléti és a gyermekvédelmi személyes gondoskodást nyújtó intézmények működésének engedélyezéséről szóló 281/1997. (XII.23.) Kormányrendelet
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1988 (IV. 30.) NM rendelet,
- az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézetről, valamint a Család- és Gyermekvédelmi Szakmai Kollégiumról szóló 45/1997. (XII. 17.) NM i rendelet.

A törvény módosítását követően (várhatóan 2003. és 2004. jan. 1-jétől) **újabb jogintézmények** segítik, segíthetik a gyermeki jogok érvényesítését, érvényesülését (pl. a család- és gyermekjogi biztos, gyermekjogi képviselő). Bár elsőre meglehetősen hangzik, de a fiatalok érdekét szolgálja az a várható módosítás, amely ön- vagy közveszélyes állapot esetén lehetővé teszi a gyermek **személyi szabadságának** korlátozását (súlyos deviancia, drogfüggőség stb. esetén).

A Családjogi törvény

A Családjogi törvény alapvető céljai:

- a házasság és a család védelme,
- a gyermekek érdekeinek védelme,
- az ifjúság fejlődésének és nevelésének védelme,
- a házastársak egyenjogúsága,
- a házasságon kívül született gyermek megkülönböztetésének eltörlése és
- az anya védelme.

A törvény alapelvei:

- a férfi és a nő egyenjogúsága (a házaséletben egyenlő jogok és kötelezettségek, a házastársi hűség, a lakás közös megválasztása, a vagyonszövetség, a kölcsönös tartási kötelezettség, a szülői felügyelet együttes gyakorlása, a gyermektartási kötelezettség, a szülői felügyelet, nevezett gyám kinevezése és a gyámi tiszt ellátása),
 - a házasság szabadsága (a párválasztás, a házasság felbontása),
 - az anya és a gyermek védelme (a szülői felügyelet) és nem az atyai, illetve anyai jog védelme,
 - a házasságon kívül született gyermek megkülönböztetésének tilalma, az örökbefogadott gyermek azonos jogállása,
 - a családi viszonyok függetlensége (faji, nemzetiségi hovatartozástól függetlenül egyenlő jogok és kötelezettségek),
 - az állam és az egyház elválasztása (a családi viszonyok jogi rendezése az állam feladata, az egyházi szertartásoknak jogi jelentősége nincs).

A Családjogi törvénynek az a célja, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmányának megfelelően szabályozza és védje a házasság és a család intézményét, biztosítsa a házasságban és a családi életben a házastársak egyenjogúságát, fokozza a gyermekekért való felelősséget és előmozdítsa az ifjúság fejlődését és nevelését.

A Családjogi törvénynek gyermeki jogokat tartalmazó szabályait érdemes olyan felosztásban tárgyalni, hogy „azok minden gyermeket érintenek-e, vagy csak a gyermekek egy szűkebb vagy tágabb csoportját.”

A Családjogi törvény minden gyermekre kiterjedő szabályai

Legfontosabb a gyermekek nevelését, gondozását, fejlődését szolgáló „szülői felügyelet” intézménye és az ennek tartalmát meghatározó szabályok.

A törvény 71. § (2) bekezdése szerint a „szülői felügyelet a kiskorú gyermekek gondozásának, nevelésének jogát és kötelességét, továbbá a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában.” A szülői felügyeleti jogról a Családjogi törvény 71. § (1) bekezdése kimondja, hogy azt „a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni”. A törvény a továbbiakban részletezi a „szülői felügyelet” fogalma alá tartozó kötelezésekkel kapcsolatos kérdéseket. Majd a gyermeki jogok

érvényesülése szempontjából rendkívül lényeges jogintézmény szabályozása zárja le e részt: a szülői felügyelet megszüntetésének és szüneteltetésének esetei. Ezek közül most csak a szülői felügyelet kötelező megszüntetésének szabályait ismertetjük.

A törvény 88. § (1) bekezdése értelmében a „bíróság megszünteti a szülői felügyeletet:

a) ha a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti,

b) ha a gyermeket más személynél vagy intézetben helyezték el, s a szülő a nevelést – a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon – felróhatóan akadályozza,

c) ha a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte”.

Magyarországon a gyermeki jogok védelme szempontjából a legfontosabb állami intézmény a gyámhatóság. A közigazgatási szervezetrendszerbe tartozik és minden városban, fővárosi kerületben működik (lásd: Gyermekvédelmi törvény).

A gyámhatóságok jogköre kiterjed mind a szülői felügyeletre, mind a kiskorúakról való gyermekvédelmi gondoskodás keretében felmerülő – bírósági útra nem tartozó – ügyekben való döntéshozatalra, valamint egyéb területeken (pl. örökbefogadás) a kiskorú érdekeinek védelmére.

A gyermekek szűkebb körét védő szabályok

Ha a Családjogi törvény történetét áttekintjük, megállapíthatjuk, hogy egyre erőteljesebben érvényesült az, hogy az **örökbefogadás** a gyermek családban való nevelését szolgáló intézmény. Jól példázza ezt a törvény legutóbbi módosítása, amely kimondja:

48. § (1) Az örökbefogadást a gyámhatóság engedélyezi.

(2) Az engedély megadásához a felek egyetértő kérelmét tartalmazó nyilatkozata, továbbá a gyermek szüleinek, valamint a házasságban élő örökbefogadó házastársának hozzájárulása szükséges. A szülő a hozzájáruló nyilatkozatát – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – nem vonhatja vissza, és erre őt figyelmeztetni kell. Az érdekeltek hozzájárulását követően az örökbefogadni szándékozó személy a gyermeket legalább egy hónapig gondozza. Az örökbefogadás csak ezen gondozást követően engedélyezhető.

(3) Az örökbefogadáshoz a szülő úgy is megadhatja a hozzájárulást, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri. A nyilatkozattételre a gyermek születése előtt is sor kerülhet. A szülő hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek két hónapos korának betöltéséig (a törvény módosítása után hathetes koráig) visszavonhatja. Erre őt figyelmeztetni kell. A nyilatkozatot követően a két hónapnál fiatalabb gyermeket a gyámhivatal elsősorban más személynél (pl. jövendő örökbefogadó), nevelőszülőnél vagy – ha ez nem lehetséges – gyermekotthonban, illetve más bentlakásos intézményben helyezi el. A kéthónapos életkort betöltött gyermeket a gyámhivatal tartós nevelésbe veszi, feltéve, hogy a gyermek ideiglenes hatállyal nem helyezhető el a leendő örökbefogadó szülőnél, a szülő felügyeleti joga pedig megszűnik.

Szükségesnek látszik az örökbefogadók kötelező felkészítésének jogszabályi előírása is, amelyet a Gyermekvédelmi törvény módosítása már előír.

A felbontott házasságok gyermekeinek jogát védő családjogi szabályok

69/A § (1) A szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésre áll. Ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása vagyonának jövedelméből kielégül, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenes ági rokona van.

(2) A gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja gyermektartásdíj formájában.

A Családjogi törvény az egyszülős („csonka”) családokban felnövekvő gyermekek figyelembe vételével a gyermeki jogok maradéktalan érvényesülése érdekében külön szabályozza a tartásdíjjal, a láthatással kapcsolatos kérdéseket. A gyermek szociális biztonsága érdekében a gyermekek védelméről szóló törvény rendelkezései szerint (22. §) a gyámhatóság a gyermektartásdíjat megelőlegezi akkor, ha a tartásdíj behajtása átmenetileg lehetetlen és a gyermeket gondozó személy nem képes a szükséges ellátást biztosítani.

A házasságon kívül született gyermekek jogállása

Az 1946. évi XXIX. törvény óta ez szerencsére csak elvileg létező kategória Magyarországon. Az említett törvény ugyanis „**a házasságon kívül született gyermeknek a házasságból születettével azonos jogokat biztosított**”, e törvény kidolgozása előtt – utólagos házasságkötést kivéve – a házasságon kívül született gyermek teljes hatályú apai elismerésére sem volt mód, s hasonlóképpen az apaság bírói megállapítására sem”. **Ezt rendezte a Csjt. 37. § (1): A teljes hatályú elismerő nyilatkozat az apaságot egymagában megállapítja.**

(2) Az a férfi, akitől a gyermek származik, a fogamzási idő kezdetétől fogva a gyermeket teljes hatályú nyilatkozattal a magáénak ismerheti el, ha

- a) a törvény értelmében nem kell más férfit a gyermek apjának tekinteni és
- b) a gyermek legalább tizenhat évvel fiatalabb, mint a nyilatkozó.

(3) Ilyen elismerő nyilatkozatot csak személyesen lehet tenni. A cselekvőképességében korlátozott személy elismerő nyilatkozata csak akkor érvényes, ha ahhoz törvényes képviselője hozzájárult. Ha a törvényes képviselő tartósan gátolva van, vagy a hozzájárulást nem adja meg, azt a gyámhatóság hozzájárulása pótolhatja.

A Családjogi törvény elsősorban a gyermek-szülő kapcsolat szempontjából, illetve ennek hiánya eseteiben biztosítja a gyermeki jogok törvényi védelmét, nem tér ki a tágabb környezetre, egészen a gyermekvédelmi gondoskodás kezdetéig, vagyis a családból történő kiemelésig.

A gyermeki jogok védelme és megvalósulása szemszögéből rendkívül jelentősek azok a jogszabályok, amelyek a gyermeknevelés **anyagi alapjaihoz való állami hozzájárulás** formáiról és mértékéről rendelkeznek, és ezáltal elősegítik a gyermekek szociális biztonságához való jogának érvényesülését.

A Családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény a gyermeknevelés költségeihez való állami hozzájárulás legfontosabb formáiról, a családi támogatásokról, azaz **a családi pótlékról, iskoláztatási támogatásról, gyermekgondozási támogatásról, gyermekgondozási segélyről stb. rendelkezik.**

A törvény 6. § értelmében családi pótlékra, iskoláztatási támogatásra – amennyiben nemzetközi szerződés eltérően nem rendelkezik – a Magyar Köztársaság területén élő magyar állampolgár, a menekültügyi hatóság által elismert, vagy bevándorlási engedéllyel rendelkező külföldi jogosult, jövedelmi helyzetétől függetlenül. Igényjogosult a vér szerinti, az örökbefogadó szülő, valamint vele élő házastársa, a nevelőszülő, a hivatásos nevelőszülő, a gyám, ha saját háztartásában gyermeket nevel (természetesen ez „alanyi jogon” vonatkozik a gyermekvédelmi gondoskodásban élőkre is).

A családok támogatásáról szóló törvény 17 §-a megszorítást tartalmaz arra az esetre vonatkozóan, ha szülő, gyám nem biztosítja a gyermek tankötelezettségének teljesítését. A támogatás nem vonható meg a szülőtől, azonban annak felhasználását az I. fokú gyámhivatal

rendszeres felügyelet alá vonhatja, a gyámot számadásra kötelezheti, végső esetben támogatás kezelésére eseti gondnokot rendelhet.

A gyermeknevelés anyagi alapjainak biztosításakor meg kell említeni az árvaellátást is szabályozó **1997. évi LXXXI. törvényt** (Társadalombiztosítási törvény)

54. § (1) Árvaellátásra az a gyermek jogosult – ideértve a házasságban vagy az élettársi közösségben együtt élők egy háztartásban közösen nevelt, korábbi házasságból, élettársi együttélésből származó gyermeket is –, akinek szülője haláláig az öregségi, illetve rokkantsági nyugdíjhoz szükséges szolgálati időt megszerezte, vagy öregségi, illetve rokkantsági nyugdíjasként halt meg. Örökbefogadott gyermeknek vér szerinti szülő jogán csak abban az esetben jár, ha annak házastársa fogadta örökbe. Bizonyos feltételek megléte esetén árvaellátás jár a testvérnek és az unokának is.

55. § (1) Az árvaellátás a gyermek tizenhatodik életévének a betöltéséig jár. Ha a gyermek oktatási intézmény nappali tagozatán tanul, az árvaellátás a tanulmányok tartalmára, de legfeljebb a huszonötödik életév betöltéséig jár. Ha a jogosultság megszűnése előtt a gyermek megrokkant, ennek tartamára az árvaellátás életkorra tekintet nélkül megilleti.

(3) Iskolai tanulmányok címén azt a gyermeket is megilleti az árvaellátás, aki

a) az iskola igazolása szerint betegsége, testi vagy szellemi fogyatékosága miatt tanulmányait magántanulóként végzi,

b) huszonöt évesnél fiatalabb és a felnőttoktatás keretében folytat tanulmányokat.

56. § (1) Az árvaellátás gyermekenként annak a nyugdíjnak a harminc százaléka, ami az elhunytat öregségi, rokkantsági nyugdíjként, baleseti rokkantsági nyugdíjként halála időpontjában megillette, vagy megillette volna.

A **kizárólag vagy főleg** a gyermekek életviszonyait érintő jogszabályok közül jelentős még: a tanuláshoz, művelődéshez való jogot biztosító, **Közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény**, valamint az egészséges növekedéshez és fejlődéshez való jog érvényesülését lehetővé tevő Egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény.

A **Közoktatási törvény** témánk szempontjából legfontosabb rendelkezései:

- az óvodai nevelés, az alap- és középfokú iskolai nevelés-oktatás az állami nevelési-oktatási intézményekben ingyenes: a 2. § (3) szerint a közoktatás rendszerének működtetése az állam feladata,

- az óvodai nevelés és az iskolai nevelés-oktatás nyelve a magyar, valamint a Magyar Köztársaságban beszélt minden nemzetiségi nyelv, a nemzetiséghez tartozó gyermekek, tanulók anyanyelvükön, illetőleg két nyelven – anyanyelven és magyarul részesülhetnek óvodai nevelésben, valamint iskolai nevelésben és oktatásban,

Az 5. § szerint „az óvodai nevelés, az iskolai nevelés és oktatás, a kollégiumi nevelés nyelve a magyar, illetve a nemzeti és etnikai kisebbségek nyelve. A nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozó gyermekek, tanulók – a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényben meghatározott választás alapján – anyanyelvükön, illetőleg anyanyelvükön és magyarul vagy magyar nyelven részesülhetnek óvodai nevelésben, iskolai nevelésben és oktatásban, illetve kollégiumi nevelésben. A nevelés, oktatás – részben vagy egészben – más nyelven is folyhat”,

- a hit és vallásoktatás rendezése: a 4. § (2) szerint „az állami és a helyi önkormányzati nevelési-oktatási intézmény nem lehet elkötelezett egyetlen vallás vagy világnézet mellett sem. Az állami és a helyi önkormányzati iskola pedagógiai programjában biztosítani kell az ismeretek, a vallási, illetve világnézeti információk tárgyilagos és többoldalú közvetítését.”

„(4) Az állami és a helyi önkormányzati nevelési-oktatási intézményben lehetővé kell tenni, hogy a gyermek, illetőleg a tanuló az egyházi jogi személy által szervezett fakultatív hit- és vallásoktatásban vegyen részt”

„(5) Az államnak jogi lehetőséget kell teremtenie ahhoz, hogy nem állami, illetve nem önkormányzati óvodák, iskolák és kollégiumok jöhessenek létre”

A fentiekén túl:

- a társadalmi esélyegyenlőség érvényesülésének elősegítése érdekében az állam a hátrányos helyzetben levőknek támogatást nyújt,

- az állam a testi, az érzékszervi, az értelmi és a beszéd fogyatékosok neveléséről és oktatásáról fokozottan gondoskodik,

- a tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyikben a gyermek 16. életévét betölti, akik pedig a 1998/99. tanévtől kezdték tanulmányaikat, a 18. életévükben teljesítik azt.

- a diákönkormányzatok létrehozása, működtetése, 62. § „(1) Az iskola, a kollégium tanulói közös tevékenységük megszervezésére – a házirendben meghatározottak szerint – diákköröket hozhatnak létre.” „(2) A tanulóközösségek döntési jogkört gyakorolnak – a nevelőtestület véleménye meghallgatásával – saját közösségi életük tervezésében, szervezésében, valamint tisztségviselőik megválasztásában, és jogosultak képviseltetni magukat a diákönkormányzatban.”

A Köznevelési törvény biztosítja a tanuláshoz, az általános és ingyenes oktatáshoz való jogot. A törvény **szabályozza a törvény a speciális gyermek- és ifjúságvédelem, valamint a nevelés-oktatás kapcsolatát, ezzel egy korábban jól működő rendszer, az iskolai gyermekvédelem cselekvési körét tágítja**: hogy pl. a 19. § (3) d) pontja szerint „közreműködjön a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátásában, a gyermek, tanuló fejlődését veszélyeztető körülmények megelőzésében, feltárásában, megszüntetésében.”

54. § „(1) A köznevelési intézmény vezetője felelős „a pedagógiai munkáért, a **gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok megszervezéséért és ellátásáért**, a nevelő és oktató munka egészséges és biztonságos feltételeinek megteremtéséért, a tanuló- és gyermekbaleset megelőzéséért, a gyermekek, tanulók rendszeres egészségügyi vizsgálatának megszervezéséért”.

„55. § (2) A nevelési-oktatási intézmény vezetőjének feladatkörébe tartozik **különösen a gyermek- és ifjúságvédelmi munka irányítása.**” (részletesen lásd a 11/1994. (VI. 8.) OM rendeletben)

Az **Egészségügyi törvény**, bár együtt kezeli – a betegség fogalmának használatakor – a 0-18 éves kor közöttieket és a felnőtteket, egyes rendelkezésekben külön kitér a korlátozottan cselekvőképesek, illetve cselekvőképtelenek jogaira.

Az alábbi törvényi szakaszok a 0-18 évesek gyógyulását, egészséges fejlődését biztosítják.

11. § (4) „A kiskorú betegnek joga van arra, hogy szülője, törvényes képviselője, illetőleg az általa vagy törvényes képviselője által megjelölt személy mellett tartózkodjon.”

42. § (1) „Az ifjúság-egészségügyi gondozás célja a kiskorúak harmonikus testi-lelki fejlődésének elősegítése. Ennek során biztosítani kell:

- a) az egészségnevelést,
- b) az életkoruknak megfelelő szűrővizsgálatokat,
- c) az életkorhoz kötött kötelező védőoltásokat, illetve azok megtörténtének és eredményességének vizsgálatát, továbbá a kampányoltásokat,
- d) a pályaválasztási tanácsadás egészségügyi feladatait,

e) a beiskolázás előtti vizsgálatokat, a szakmai alkalmasság elbírálását, a szakképzést is nyújtó oktatási intézményekben az időszakos alkalmassági vizsgálatok elvégzését.

(2) Az ifjúság-egészségügyi gondozás speciális feladata:

a) a veleszületett rendellenességgel élők, krónikus megbetegedésben vagy testi, érzékszervi, értelmi fogyatékoságban szenvedők – a háziorvossal történő együttműködésen alapuló – fokozott ellenőrzése, lelki gondozása és az egészséges közösségekbe történő beilleszkedés elősegítése,

b) az iskolai testneveléssel, könnyített és gyógytestneveléssel, diáksporttal kapcsolatos egészségügyi feladatok ellátása,

c) a harmonikus testi és lelki fejlődést veszélyeztető körülmények, alkohol- vagy drogfogyasztás észlelése esetén a szülőkkel és a pedagógusokkal történő konzultáció után tanácsadás biztosítása, szükség esetén intézkedés kezdeményezése.

(3) Az ifjúság-egészségügyi gondozás keretében

a) ellenőrizni kell

aa) a közegészségügyi követelmények érvényesülését az elméleti és gyakorlati képzésre szolgáló helyiségekben, továbbá a szabadtéri foglalkoztatási és rekreációs területeken,

ab) a bölcsődében, a nevelési-oktatási intézményben folyó étkeztetést,

ac) a járványügyi előírások betartását,

ad) az elsősegély-nyújtás feltételeinek meglétét,

ae) alkohol, kábítószer, egyéb pszichotróp anyagok és a dohánytermékek fogyasztására vonatkozó szabályok betartását,

af) a tanulók pszichológiai állapotát, terhelhetőségét,

b) fertőző megbetegedés esetén meg kell tenni a szükséges járványügyi intézkedéseket,

c) biztosítani kell a nevelési-oktatási intézményekben a gyermekek és tanulók első orvosi ellátását is.

(4) az ifjúság-egészségügyi gondozás részét képezi – a külön jogszabályban meghatározottak szerint – az iskola-egészségügyi ellátás.

(5) Az egészségügyi alapellátás és szakellátás területén működő egészségügyi szolgáltatók feladataik ellátása során kiemelt figyelmet fordítanak a gyermekek egészségét veszélyeztető tényezők megelőzésére, felismerésére és megszüntetésére. **Ennek érdekében együttműködnek a közoktatási, a szociális és családsegítő, valamint a gyermekek védelmét ellátó intézményekkel, személyekkel, és szükség esetén megfelelő intézkedést kezdeményeznek.”**

Gyermeki jogokat reprezentál a törvény, amikor részletesen rendelkezik az iskolai testnevelésről és a diáksportról (43.§ (1). Kötelező előírásokat tartalmaz a 48.§ pl. a gyermekétkeztetéssel, gyermekjátékokkal kapcsolatban. Lényeges a korhoz, járványhoz kötött védőoltások rendszere.

Az egyéb speciális szabályozás két legfontosabb területe:

A munkavállalásnak a felnőttektől eltérő jogi feltételei, valamint a büntető-igazságszolgáltatási rendszer külön szabályai a fiatalkorúakra vonatkozóan.

A munkavállalás speciális szabályait a Munka Törvénykönyve tartalmazza (1992. évi XII. törvény), amely kiegészült a 2007. évi XVI. törvénnyel (az Európai Unió szabályához történő jogharmonizációs célú módosítás), valamint a 2007. évi XXVII. törvénnyel (amely a gyermekmunka sajátos eseteiről szól).

A Munka Törvénykönyvből:

A 72. § (1) szerint „munkaviszonyt munkavállalóként az létesíthet, aki a 16. életévét betöltötte.

(2) Korlátozottan cselekvőképes személy törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül is létesíthet munkaviszonyt. 16 éven aluli fiatal munkavállaló munkaviszony létesítéséhez törvényes képviselőjének hozzájárulása is szükséges.

(3) A munkaviszony szempontjából fiatal munkavállaló az a munkavállaló, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.”

Munkaviszonyt létesíthet – nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató 15. életévét betöltött fiatal az iskolai szünetben, illetve 15 éves kor alatti is – a gyámhatóság engedélyével – külön jogszabályban meghatározott művészeti-, sport-, modell- vagy hirdetési tevékenység keretében.

A törvény kimondja, hogy nőt és fiatalkorút nem szabad olyan munkára alkalmazni, amely testi alkatára, illetve fejlettségére hátrányos követelményekkel járhat. Azokat a munkaköröket, amelyekben nő vagy fiatalkorú nem, vagy csak meghatározott munkafeltételek biztosítása esetén, illetve előzetes orvosi vizsgálat alapján foglalkoztatható, jogszabály határozza meg.”

A törvénykönyv értelmében a speciális rendelkezések köréből kiemelésre érdemes még, hogy a 18 éven aluliaknál tiltja az éjszakai munkára való beosztást.

121. § (1) „A nőt terhessége megállapításától a gyermekének egyéves koráig, továbbá a fiatalkorút éjszakai munkára igénybe venni nem lehet, ettől érvényesen eltérni nem lehet.

(2) Éjszakai munkának minősül a huszonnégy órától hat óráig végzett munka.

132. § (1) A fiatalkorú munkavállalónak évenként öt munkanap pótszabadság jár, utoljára abban az évben, amelyben a fiatalkorú a 18. életévét betölti.”

Magyarországon **1908** óta a felnőttekétől eltérő szabályok vonatkoznak a bűncselekményt elkövető fiatalkorúakra. A **büntető anyagi jogban** a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések a többször módosított Büntető Törvénykönyv (**1978. IV. törvény**) VII. fejezetében található. A Btk. 107. §-a határozza meg a fiatalkorú fogalmát. E szerint fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét betöltötte, de a 18-adikat még nem. A 107. § (2) bekezdése értelmében a Btk. Rendelkezéseit a VII. fejezetben foglalt eltérésekkel kell a fiatalkorúakra alkalmazni. A 107. § (2) bekezdéséből következően a „VII. fejezet különös szabályai megelőzik az általános rendelkezéseket: azok alkalmazását kizárják, vagy csak bizonyos eltérésekkel engedik meg.”

A Btk. szerint tehát 14 éven aluli gyermek egyáltalán nem vonható büntetőjogi felelősségre. Amennyiben ilyen személy büntetendő cselekményt követ el, vele szemben a gyámhatóság (jegyző) pl. „védelembe vételi” intézkedést alkalmazhat. A 14-18 év közötti, beszámítási képességgel rendelkező személy viszont bűncselekmény elkövetése esetén egyéb kritériumok (pl. értelmi és erkölcsi fejlettség) vizsgálata nélkül vonható felelősségre.

A VII. fejezet szabályai elsősorban a szankciók tekintetében különböznek a felnőtt korúakra vonatkozó szabályoktól. E különbségek dogmatikai alapja a büntetés céljának a felnőttekétől eltérő meghatározása. A Btk. 37. §-a valamennyi elkövetőre irányadó büntetési célt jelöli ki. „A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más, bűncselekményt kövessen el.” A fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szankció célját viszont a következőképpen határozza meg a 108. § (1) bekezdése: „A fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjék és a társadalom hasznos tagjává váljék.”

E célmeghatározással összefüggésben a (2) bekezdés úgy rendelkezik, hogy „büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető”.

A speciális prevenciót előtérbe helyező célt tükrözi a fiatakorúakra vonatkozó szankciórendszer. Ennek jellemzője, hogy vannak olyan szankciók, amelyek, ha fiatakorúval szemben kerülnek kiszabásra, eltérő szabályok érvényesülnek (szabadságvesztés).

A Btk.-ban van olyan szankció, amelyet csak fiatakorú esetén lehet alkalmazni, ez a próbára bocsátás, a javítóintézeti nevelés.

117. § (1) „Fiatakorúval szemben próbára bocsátásának bármely bűncselekmény esetén helye van.

(2) A próbaidő tartalma egy évtől két évig terjedhet, a tartamot években, hónapokban kell meghatározni.”

118. § (1) „Javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatakorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezés szükséges.”

Ez utóbbi szabadságelvonással járó, korábban határozatlan, ma már határozott időre szóló nevelési célú intézkedés. Legalább egy évig, legfeljebb három évig tart, és időkerete annyiban viszonylagos, hogy legfeljebb 19 éves koráig tartózkodhat a fiatakorú javítóintézetben. „Elrendelésével a fiatakorú kikerül addigi környezetéből, és olyan intézetben helyezik el, ahol gondoskodnak oktatásról és nevelésről.” (118. §-hoz fűzött miniszteri indoklás.)

Az eddig ismertetett szabályok mellett a büntetett előélethez fűződő hátrányok alóli mentesítésnél is találunk a felnőttekétől eltérő rendelkezéseket. Bizonyos esetekben a felnőttekétől rövidebb idő eltelté is elegendő, hogy büntetlen előéletűnek minősüljenek a fiatakorúak.

A rendelkezéseket áttekintve megállapítható, hogy a hatályos szabályozás legnagyobb értéke az, hogy a törvény – a tradícióknak megfelelően – a felnőttekétől eltérő, a speciális prevenciót, a nevelést és a társadalmi beilleszkedés elősegítését szolgáló szabályokat tartalmaz a fiatakorúakkal kapcsolatban.

A büntető anyagi joghoz hasonlóan a büntető eljárásjogban és a büntetés-végrehajtási jogban is eltérő szabályok vonatkoznak a fiatakorúakra. A büntetőeljárásról szóló és többször módosított 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: Be.) XIII. fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. Az eltérő szabályok három csoportba oszthatók:

- garanciális jellegű normák,
- az eljáró hatásokra vonatkozó rendelkezések,
- a fiatakorú nevelését szolgáló szabályok.

Garanciális jellegű rendelkezés, hogy a vétségi eljárás szabályait nem lehet alkalmazni a bírósági eljárásban. Így pl. a fiatakorúak ügyeiben egyes bíró nem járhat el. Ugyancsak itt kell említeni, hogy a fiatakorúak elleni eljárásban védő részvétele kötelező (Be. 298. §), és az első- és másodfokú bíróság tárgyalásán kötelező az ügyész részvétele (Be. 295. §).

A XIII. fejezet rendelkezik a fiatakorúak ügyeiben eljáró hatóságokról: „Az ügyész jogkörében a felettes ügyész által kijelölt ügyész (a fiatakorúak ügyésze) jár el (Be. 295. § (1)). Az egységes bírósági szervezeten belül a fiatakorúak ügyeiben első és másodfokon – a Legfelsőbb Bíróság kivételével – a bíróság kijelölt tanácsa, mint fiatakorúak bírósága jár el.

A fiatakorúak elleni eljárás jellegét meghatározó 294. § (1) bekezdése a nevelési elv érvényesülését szorgalmazza: „Az eljárást úgy kell lefolytatni, hogy előmozdítsa a fiatakorú helyes irányú fejlődését; erre a fiatakorú jogainak gyakorlásánál is figyelemmel kell lenni. A garanciális szabályok között szintén találunk nevelést szolgáló rendelkezéseket, így pl. fiatakorúval szemben tárgyalás mellőzésével nem szabható ki pénzbüntetés, tekintettel – a

garanciális okok mellett – a tárgyaláson való részvételtől várható nevelő hatásra. Hasonló jellegű az előzetes letartóztatással kapcsolatos azon rendelkezés is, amely szerint e kényszerintézkedés alkalmazására csak akkor van lehetőség, ha az a „bűncselekmény különös súlya folytán szükséges” (Be. 302. § (1). A 116. § (1) bekezdése alapján lehetőség van arra, hogy ha a bíróság úgy rendelkezik, a fiatalkorú előzetes letartóztatását javítóintézetben töltsse el.

Emellett szabályozza a Bv.tvr. a javítóintézeti nevelés végrehajtását. A fiatalkorúakkal kapcsolatos végrehajtási rendelkezése a szankció alkalmazása céljaként megjelölt reszocializációt szolgálják.

A szabadságvesztés végrehajtásának külön szabályai a reszocializáció eszközének, a kényszernevelésnek a tartalmát határozzák meg. A Bv.tvr. 48. § (2) bekezdése előírja, hogy a „Szabadságvesztés végrehajtása során külön gondot kell fordítani a fiatalkorú nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére.” A nevelési elv érvényesítése érdekében a „fiatalkorúak szabadságvesztését külön büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani”. (Bv.tvr. 49. § (1).

A reszocializáció előmozdítása a célja a javítóintézeti nevelés végrehajtásának is: „A javítóintézeti nevelés végrehajtásának feladata a fiatalkorú nevelése, oktatása és szakmai képzése által annak elősegítése, hogy helyes irányban fejlődjen és a társadalom hasznos tagjává váljon”. (105. § (1) bekezdés). **Külön miniszteri rendelet vonatkozik a fiatalkorúak pártfogó felügyeletére**, „1. § A megyei gyámhivatal mellett működő hivatásos pártfogó (a továbbiakban: hivatásos pártfogó) látja el a pártfogó felügyeletét, a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 119. §-a értelmében pártfogó felügyelet alatt álló

- a) fiatalkorúnak,
- b) olyan személynek, aki a pártfogó felügyelet tartama alatt tölti be a 18. életévét,
- c) olyan személynek, aki fiatalkorban elkövetett bűncselekmény miatt a Btk. 119. §-a alapján pártfogó felügyelettel együtt járó felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, próbára bocsátása, javítóintézetből ideiglenes elbocsátása, illetve a vele szemben alkalmazott vádemelés elhalasztása időpontjában a tizennyolcadik életévét betöltötte (a továbbiakban az a)-b)-c) együtt: pártfogolt).

4. § (1) A hivatásos pártfogó a pártfogolttal, illetve a kiskorú pártfogolt törvényes képviselőjével együtt feltárja a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okokat, valamint a bűnisméltés vonatkozásában fennálló, a fiatalkorút veszélyeztető körülményeket és ezek megszüntetés érdekében – a magatartási szabályok figyelembevételével – pártfogolási tervet készít.

A már idézett büntetőjogi szabályok mellett a Btk-ban több olyan rendelkezést találunk, amelyek célja kifejezetten a gyermekek védelme. Így pl. a 194. § „Aki végrehajtható hatósági határozat alapján elhelyezett kiskorút attól, akinél a hatóság elhelyezte, annak beleegyezése nélkül, az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából elvisz, avagy a kiskorút rejtve vagy titokban tartja, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

195. § (1) „A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelezettségét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti, büntetést követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

(2) „Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a nagykorú személy, aki kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír, vagy rábírti törekszik.”

(3) „Büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a nagykorú személy, aki adásvétel útján hozzá került kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír, vagy rábírtani törekszik, továbbá az a nagykorú személy, aki az adásvétel útján hozzá került kiskorúval kényszermunkát végeztet.”

195./A § (1) „aki kiskorú személyről videó-, film-, fénykép vagy más módon előállított pornográf képfelvételeket készít, ilyen felvételeket forgalomba hoz, ezzel kereskedik, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki pornográf jellegű műsorban kiskorú személyt szerepeltet.

(3) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az (1)-(2) bekezdésben írt bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Az (1)-(2) bekezdés vonatkozásában pornográf képfelvétel, illetve pornográf jellegű műsor a nemiséget súlyosan szeméremszértő nyíltsággal ábrázoló, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvés, ábrázolás.” Bekezdése három évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személyt, ha „e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti”. De említhetjük a Btk-nak azon szabályát, amely kimondja, 2 évtől 8 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha a bűncselekményt „fiatalkorú vagy gyermekkorú személy felhasználásával követik el, illetve az elkövetés folytán ilyen személy jut kábítószerhez” (Btk. 282. § (2) c) bek.).

Befejezésül (bár az eddigieken túl még rengeteg jogszabály szolgálja a gyermekek érdekeit) a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) néhány paragrafusát szükséges megismerni.

A Ptk. 8.-10.§-a foglalkozik a jogképességgel, a 11.§-25§.-ban a cselekvőképesség, a korlátozottan cselekvőképesség, a cselekvőképtelenség, a kiskorúság, a cselekvőképtelenséget érintő gondnokság, a jogképesség megszűnése kerül meghatározásra. A Ptk. 85. §-ának (1) és (2) bekezdése tartalmazza a kiskorúak személyhez fűződő jogait.

Tények és adatok a gyermeki jogok kiteljesedésének szükségességét bizonyítandó

- A veszélyeztetett gyermekek létszáma 2000-ben 264.981 fő volt, 185.868 ezer fő 18 év alatti gyermek, anyagi veszélyeztetettség miatt volt nyilvántartva;

- Magyarországon a 0-18 éves korosztály létszáma 1990-ben még 2.733.832 fő volt. A 0-18 éves korosztály aránya évről-évre csökken, arányosan az ország lakosságával: 2000-ben a 0-18 éves korosztály létszáma már csak 2.073.650 fő volt;

- Különös figyelmet érdemel a gyermeki jogok szempontjából a válások magas száma. Ebből is adódik, hogy a gyermekek kb. 30-35%-a egyszülős családban nő fel, illetve a válások adataival is összefügg, hogy több, mint 20 ezer gyermek él gyermekvédelmi gondoskodásban, utógondozói ellátásban.;

- Aggasztó méretű a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények száma. 2000-ben pl. csak a fővárosban 1327 fő fiatalkorú elkövető volt. A pártfogó felügyelet alatt állók száma országosan 8614 fő volt ugyanebben az évben.

A fiatalkorú bűnelkövetők száma jóval meghaladja évente a tízezret (többségük vagyon elleni bűncselekményt követ el, de az erőszakos bűncselekmények aránya minden évben magasabb.)

Az egyéb devianciákat említve szólni kell még arról, hogy igen magas – sajnos nem csak a fiatalok körében – a rendszeresen nagy mennyiségű alkoholt fogyasztók száma (az

alkoholbetegek száma Magyarországon közel 500 ezer, az egy főre jutó szeszfogyasztás abszolút alkoholban számolva 11 liter).

A 70-es évek közepétől dinamikusan terjed a fiatal korosztályok körében a kábítószerrel való visszaélés. Ennek nagyságáról megbízható adataink nincsenek. Az azonban biztos, hogy a kábítószer-bűncselekmények miatt az elmúlt 10 évben elítéltek kb. 70%-a (381 fő) a 15-24 éves korosztályba tartozott.

A gyermeki jogok védelmével kapcsolatos jövőbeni feladatok:

- teljes körű jogharmonizáció szükséges azon törvények esetében, amelyekben megjelennek a gyermeki jogok, segítve ezzel többek között az egységes értelmezést, megvalósulást,
- gyors reakció, rapid és szakszerű módosítások a joghézagok, a gyermekek rovására történő kvázi „jogszabálysértések”, a bármilyen formában történő gyermekbántalmazás kiküszöbölésére,
- a kisebbségben élő gyermekek jogainak bővítése,
- a gyermeki jogok érvényesítése a szociális biztonság területén (szociális biztonsághoz való jog).

A törvények megvalósításához új szemléletre, jól képzett, jó önismerettel rendelkező és jól „karbantartott” szakemberekre és a szakemberek megfelelő megbecsülésére van szükség.

A kiegyensúlyozott gyermeki lét és az önmegvalósító felnőtté válás titka a jólétben, boldogan élő, a nyugat-európai értelemben vett polgári szintet elérő és aszerint nevelő család, illetve szülő. Mindez természetesen csak a kezdetét jelentheti a gyermeki jogok érvényesítésének.

A gyermeki jogok magyarországi érvényesítése az ismertetett széleskörű jogi szabályozás, a meglévő garanciák ismeretében is csak kis mértékben függ közvetlenül a jogszabályoktól, mivel ezek szerencsére már csak finomításra, pontosításra szorulnak (pl. a börtönben szülő édesanyák és csecsemőjük együttes elhelyezése, a bántalmazott gyermekek esetében megfelelő kezelés stb.)

A gyermeki jogok megvalósulása sokkal nagyobb mértékben függ a jogszabályok megfelelő belsővé tételétől, tudatosulásától, nem kevésbé az ország gazdasági helyzetétől, teherbíró képességétől, amelyek tényleges és valós tényezők a gyermekek életminőségének meghatározásában.

Befejezésül (bár az eddigieken túl még rengeteg jogszabály szolgálja a gyermekek érdekeit a **Polgári Törvénykönyv** (1959. évi IV. tv., illetve a 2001. évi XV. tv. PTK módosítás) néhány paragrafusát szükséges megismerni.

A PTK. 8-10.§-a foglalkozik a jogképességgel, a 11.§-25. §-ban a cselekvőképesség, a korlátozottan cselekvőképesség, a cselekvőképtelenség, a kiskorúság, a cselekvőképtelenséget érintő gondnokság, a jogképesség megszűnése kerül meghatározásra. A PTK 85.§-ának (1) és (2) bekezdése tartalmazza a kiskorúak személyhez fűződő jogait.

Várakozással tekinthetünk még az **1074/1999 (XII. 7.)** kormányhatározatra, amely bűncselekmények áldozatait és hozzátartozóinak hatékonyabb védelmét, kárenyhítést szolgálhatja. Természetesen ehhez az szükséges, hogy a jövőben megalkotásra és módosításra kerülő jogszabályok tartalmazzák a határozatban előírtakat.

A 1074/1999. (XII. 7.) kormányhatározat főbb alapelvei a fiatakorúakra vonatkozóan:

- jóvátétel esetén enyhébb felelősségre vonás,
- megfelelő büntetőjogi védelem (pl. hatóság embereinek),
- megfelelő tanúvédelem,
- az áldozatok számára átfogó ismeretek biztosítása, tájékoztatás a szükséges, lehetséges szolgáltatásokról, teendőkről,
 - a kiskorú áldozatok esetében a nő munkatársak (nem sértve a hátrányos megkülönböztetés tilalmát) szerepének fokozása, a családgondozói hálózat feladatkörének bővítése,
 - áldozatul esett nők és kiskorúak esetében a személyes közreműködés méltósággal teli, érzéseiket kímélő módszerrel történő megoldása,
 - különös figyelem a nemzetközi emberkereskedelem kiskorú áldozatai sorsára (képzések, tapasztalatcsere, tanulmányutak),
 - a Nemzeti Alaptanterv részévé kell tenni a bűncselekmények megelőzését, az oktatásnak a tanulók erkölcsi fejlődését is szolgálnia kell,
 - a média lehetőségeinek kihasználása, alapvető ismeretek terjesztése (tájékoztatás, figyelemfelhívás az áldozattá válás megelőzését szolgáló magatartásmintákra, különösen a prostitúciós jellegű, valamint a kábítószerrel, pszichotróp anyagokkal kapcsolatos bűntettek körében,
 - a média törvény erőszakot, szexualitást korlátozó stb. rendelkezéseinek egyértelműsítése.

Természetesen nem kerültek említésre azok a követelmények, amelyek az elmúlt időszakban a BTK. és a Be. módosítása során hatályosultak, illetve az anyagban már előzetesen kifejtésre kerültek.

A bibliográfia megtalálható a szerkesztőségben.

Gáspár Károly